

ANNO 1300
725

VERSIE 1.2

DD. 22-01-2025

EEN MARKTKRUIS OP DE MARKT VAN WIJK BIJ DUURSTEDEN IN 2025?

EEN MARKTKRUIS OP DE MARKT VAN WIJK BIJ DUURSTEDEN IN 2025?

IN OORKONDE VAN 12 MAART 1300 WAARIN GIBSBRECHT II VAN ABCOUDE STADSRECHTEN VERLEEND AAN WIJK BIJ DUURSTEDEN IS ER VOOR HET EERST OOK SPRAKE VAN HET RECHT OM TIJDENS MARKTDAGEN EEN MARKTKRUIS OP TE RICHTEN. HIERMEE WERD AANGEGEVEN DAT ER TIJDENS DE MARKT SPRAKE WAS MARKTVREDE, BEZOEKERS EN KOOPLIEDEN WAREN HIERMEE GEVRIJWAARD VAN VERVOLGING. WAT ZOU ER MOOIER ZIJN DAN IN HET KADER VAN 725 JAAR STADSRECHTEN WBD WEER ZO'N KRUIS OP DE MARKT NEER TE ZETTEN?

ACHTERGROND*

JAARMARKTEN WAREN IN VELE DORPEN EN STEDEN BELANGRIJKE GEBEURTENISSEN, WAAR GODSDIENSTIGE RITUELEN, HANDEL EN KERMISSSEN (AFKOMSTIG VAN KERKMIS) GELIJKTIJDIG PLAATSVONDEN. IN EERSTE INSTANTIE WERDEN DE JAARMARKTEN VAAK GEHOUDEN OP DE JAARDAG VAN DE PATROONHEILIGE, DUS DE HEILIGE WAARAAN DE PLAATSELIJKE PAROCHIEKERK WAS GEWIJD. LATER VERSCHOVEN DE MARKTEN NAAR ANDERE DATA. MAAR OOK DAN WERDEN DE JAARMARKTEN GEHOUDEN TEGELIJK MET KERKELIJKE FEESTEN.

EEN MARKTKRUIS OF MARKTVREDEKRUIS IS EEN KRUIS DAT IN VEEL MIDDELEEUEWSE STEDEN OP HET CENTRALE PLEIN STOND OPGESTELD ALS SYMBOOL VAN DE MARKTVREDE. HET KRUIS WERD VAAK OPGERICHT BIJ HET VERKRIJGEN VAN MARKTRECHTEN. HET KRUIS WERD OOK GEBRUIKT OM DE MARKTREGLEMENTEN EN ANDERE MEDEDELINGEN OP TE HANGEN. ER ZIJN IN NEDERLAND SLECHTS ENKELE MARKTKRUISEN BEWAARD GEBLEVEN. IN ENGELAND WAREN ER IN 2019 NOG MEER DAN 100.

MARKTKRUIS TRIER

DE TRADITIE VAN MARKTKRUISEN IS OP VERSCHILLENDE LOCATIES, ZOALS NIJMEGEN EN BATENBURG, VOORTGEKOMEN UIT DE BLAUWE STEEN, DIE IN DE ROMEINSE TIJD OP HET CENTRALE KRUISPUNT VAN EEN STAD WERD AANGEBRACHT. HET OUDSTE MARKTKRUIS IN DUITSLAND STAAT IN TRIER. HET DATEERT UIT 958.

DE MARKTVREDE ROND HET KRUIS HIELD IN DAT IEDEREEN DE MARKT KON BEZOEKEN, OOK DE KOOPLIEDEN ZELF, ZONDER HET RISICO TE LOPEN VERVOLGD TE WORDEN VOOR MISDADEN. OP DE MARKT KON OOK EEN LAGERE FORM VAN RECHTSPPRAAK PLAATS-VINDEN. SOMS STOND NAAST HET KRUIS EEN SCHANDPAAL OF ZELFS EEN SCHAVOT.

DE MARKTKRUISEN KONDEN PERMANENT ZIJN OPGESTELD, MAAR WERDEN OOK GEPLAATST VOOR DE DUUR VAN EEN JAARMARKT OF KERMIS. ZO WORDEN IN VOORSCHOTEN NOG STEEDS, SINDE DE OPRICHTING VAN DE JAARLIJKSE PAARDENMARKT, TWEE TIJDELIJKE MARKTKRUISEN GEPLAATST, DIE SCHUIN IN EEN GRENSPAAL GESTOKEN WORDEN. TUSSEN DEZE TWEE WIT GESCHILDERDE MARKTKRUISEN GOLD DE MARKTVREDE.

PERROEN VAN HERK-DE-STAD

HET KRUIS KON OP EEN BOL OF PIJNAPPEL STAAN, ALS SYMBOOL VAN WERELDLIJKE MACHT. IN SOMMIGE STEDEN, VOORAL IN ENGELAND, WERD OM HET KRUIS EEN OPEN HAL GEBOUWD. HET KRUIS KREEG SOMS DE NAAM VAN DE WAREN DIE VERHANDELD WERDEN. ZO WERD HET KRUIS IN DEVENTER ROGGESTAPEL GENOEMD.

MARKTKRUISEN WERDEN NA DE MIDDELEEUEWEN WEL VERVANGEN DOOR EEN PERROEN, EEN ZUIL MET BOVENOP EEN PIJNAPPEL.

***GEBASEERD OP WIKIPEDIA EN GEGEVENS VAN PIETER TIJBURG.**

INITIATIEFNEMERS:

ADRIAAN VAN AELST, FRITS VAN DER LEIJE, NORMA MULDER, JOS SOONS, PIETER TIJBURG

EEN MARKTKRUIS OP DE MARKT VAN WIJK BIJ DUURSTED E IN 2025?

EEN MARKTKRUIS BEVAT MEESTAL SYMBOLEN VAN ZOWEL DE KERKELIJKE ALS DE WERELDMACHT DIE DE REGELS OPSTELLEN WAARAAN DE BEZOEKERS MOETEN VOLDOEN.

EEN EIGENTIJDSE VARIANT VAN HET MARKTKRUIS WIL EEN UITNODIGING ZIJN VAN DE GEMEENSCHAP NAAR ALLE BEZOEKERS VAN HEINDE EN VERRE OM DEZE, NAMENS DE GEMEENTE WIJK BIJ DUURSTEDÉ, HARTELIJK WELKOM TE HETEN.

EEN DERGELIJK SYMBOOL MENEN WIJ GEVONDEN TE HEBBEN IN EEN KUNSTOBJECT VAN 'KUNST MET EEN R'. HET IS EEN GOUDKLEURIGE, HARTVORMIGE DONUT MET EEN KNIPOOG NAAR HET WAPEN VAN DE GEMEENTE WIJK BIJ DUURSTEDEN. DEZE WORDT OP EEN VOOR IEDEREEN GOED ZICHTBARE HOOGTE GEPLAATST EN MIDDELS EEN PLAQUETTE KUNNEN GEINTERESSEERDEN DE BETEKENIS ERVAN VERNEMEN. DEZE BESTAAT UIT HET OORSPRONKELIJKE DOCUMENT; DE VERLEENDE STADSRECHTEN IN 1300, EEN VERTALING ERVAN EN EEN EIGENTIJDS VERHAAL HIEROVER.

**Gouden Hart met de drie
zuilen uit het wapen van
Abcoude en een knipoog
naar het wapen van Wijk
bij Duurstede**

Met het moderne marktkruis viert "Wijk" zijn herkomst en zijn kijk naar morgen.

We schrijven het jaar 1300. Een zandweg voert vanuit Utrecht naar het zuid-oosten. Aan het eind daarvan ligt Kasteel Donsvrede, met een Wijk van wat huizen en een kerkje. De landheer Gijbrec van Albeude schenkt het stadsvaak, waaronder ook het recht om tijdens de marktdagen zich te vergaderen voor het volk een Marktkruis op te richten. Maar ondermussen stuurt de stad Utrecht het lefste op hare lastig ruige volk naar het einde van de Zandweg...

"Dik zweeft al sinds zijn 14e jaar in de streek rond en berooft reizigers van hun geldbuidel. C. gezette tijden verlaat hij zijn schuilplaats bij de doorwaadbare plaats in de rivier de Leka. Dat doet hij af en toe aan de noordkant van de stad op de Veldpoort de marktkruisen geplaatst zijn. Hij komt naar de markt in de stad om zijn veerwaarde gedroogd vlees en eendevlees aan te vervullen. Hij weet dat de 'ridders van de schout' op hem letten. Laatst nog riep er een: 'Pis maar op deugnis! Als ik je te pakken krijg als het kruis niet geplaatst is zul je het nog bezuren, schobbejok!'

De nazaten van de reilen van welker zij nu creatieve gestalten, die het sociale en culturele leven viert! Inwoners van Wijk bij Duurstede zijn trots op hun herkomst. Merken ze ook Wijk nog steeds in vele plaatsen: de Weidemarkt, de Kerkmarkt, de TrishMarkt, de Kerkmarkt, de Cultuurmarkt Kleurrijke Wijk. In de vorige eeuw waren er jaarmarkten met een divers aanbod. Die jaarmarkten vloeiden veelal samen met Kerstmis, wat veel vrolijke gebeurtenissen opleverde over heel de stad. Het was dan ook niet verwonderlijk dat deze jaarmarkten vaak werden gebruikt als ontmoetingsplaats voor de bewoners. De jaarmarkten hadden marktkraakjes aan alle hoeken, inclusief Dier, gaven. De macht van schout en schepenen (groot overheid) werden waargenomen als domineerend. Het kruis dat daarop gebouwd was stond voor de kerk, de grootste machtsfactor tot in de 19e eeuw.

Na eeuwen van afwezigheid is het Markkruis terug! Het moderne markkruis is een donut, in de vorm van een gouden hart, dat getooid is met een knipoog naar het wapenschild van Gijbert van Abbeude en de Stad Wijk bij Duurstede, de drie gestileerde zuilen. Het 21e eeuwse markkruis draagt de stadsrechten van deze trotse samenleving de toekomst in.

De Wijke deugnieten zijn in de 21e eeuw vrijdenkers. Met standbeeld De Deugniet dat aan het begin van de Zandweg staat, heeft vier moderne markkruizen als wachters, en verleent daarmee alle buitenstanders een vrijgeleide om te komen genieten van ons rijke palet aan cultuur, erfgoed, ambacht en natuur.

Music: Giuseppe Verdi

MARKTKRUIS

12 MAART 1300

GIJSBERT (II) VAN ABCOUDE VERHEFT WIJK BIJ DUURSTEDEN TOT STAD
EN BEGIFTIGT HAAR MET VOORRECHTEN.

ORIGINEEL:

VOERT ALLE COEPLUDE DIE INDER VOERS(EIDER) POERTEN COME(N) TER JAERMERC, ZOELN
HEBBEN DRIE DAGH(EN) NADAT MEN DIE CRUCEN RICH EN(DE) DRIE DAGH(EN) NADAT MEN DIE
CRUCE(N) EN WECH DOET. ENDE DIE COMEN TER WEKEMERC, ZOELN DIEN DACH HEBBEN EEN
ZEKER EN(DE) VAST GHELEIJDE TECOME(N), TEBLIVEN EN(DE) WEDER TE VAREN, TEN WAER DAT
SI DAN ALSULC MISDADE DEDEN, DAER MENSE BILLIC OM HOUDEN ZOUE.

HUIDIG NEDERLANDS:

ALLE KOOPLIEDEN, DIE 3 DAGEN VOOR DE OPRICHTING VAN HET KRUIS EN 3 DAGEN NA DE
PLAATSING VAN HET KRUIS NAAR DE (JAAR)MARKTEN KOMEN EN IEDEREEN DIE WEIGERT
OP DEZE DAG NAAR DE WEEKMARKT TE KOMEN, EEN VRIJGELEIDE HEBBEN OM TE KOMEN,
TE VERBLIJVEN EN WEER TE GAAN TENIJZ ZE ZULKE ERNSTIGE OVERTREDINGEN TER
PLAATSE EN TEN TIJDE VAN DEZE VRIJGELEIDE BEGAAN DAT ZE HIEROM MOETEN WORDEN
VASTGEHOUDEN.

DE HANDGESCHREVEN TEKST MET HET DEEL OVER
DE MARKTRECHTEN IN LEESBARE TEKST OVER-
GENOMEN MET DAARONDER DE TEKST VERTAALD
NAAR HEDENDAAGS NEDERLANDS

DE QR CODE KAN GEBRUIKT WORDEN OM OOK
ANDERE TALEN TE ONDERSTEUNEN

Met het moderne marktkruis viert “Wijk” zijn herkomst en zijn kijk naar morgen.

We schrijven het jaar 1300. Een zandweg voert vanuit Utrecht naar het zuid-oosten. Aan het einde daarvan ligt Kasteel Duurstede, met een Wijk van wat huizen en een kerkje. De landheer Gijsbrecht van Abcoude schenkt het stadsrechten, waaronder ook het recht om tijdens de marktdagen zichtbaar voor het volk een Marktkruis op te richten. Maar ondertussen stuurt de stad Utrecht het liefst ook haar lastig ruige volk naar het einde van de Zandweg...

“Dirk zwerft al sinds zijn 14e jaar in de streek rond en berooft reizigers van hun geldbuidel. Op gezette tijden verlaat hij zijn schuilplaats bij de doorwaadbare plaats in de rivier de Leke.

Dat doet hij als aan de noordkant van de stad op de Veldpoort de marktkruizen geplaatst zijn. Hij komt naar de markt in de stad om zijn voorraadje gedroogd vlees en eendeneieren aan te vullen. Hij weet dat de “rakkers van de schout” op hem letten. Laatst nog riep er een: “Pas maar op deugniet! Als ik je te pakken krijg als het kruis niet geplaatst is zul je het nog bezuren, schobbejak!”

De nazaten van de rebellen van weleer zijn nu creatieve geesten, die het sociale en culturele leven vieren! Inwoners van Wijk bij Duurstede zijn trots op hun herkomst. Markten kent Wijk nog steeds in vele gestalten: de Weekmarkt, de Kunstmarkt, de TrotsMarkt, de Kerstmarkt, de Cultuurmarkt Kleurrijk Wijk. In de vorige eeuw waren er jaarmarkten met een divers aanbod. Die jaarmarkten vielen veelal samen met Kermis, wat veel klachten opleverde over dronken lui en vechtpartijen, aldus de raadsnotulen uit die tijd. Mede een gevolg van de vrijgeleide die de toenmalige machthebbers via het marktkruis aan alle bezoekers, inclusief Dirk, gaven. De macht van schout en schepenen (politie, overheid) werden weergegeven als dennenappel. Het kruis dat daarop geplaatst was stond voor de kerk, de grootste machtsfactor tot in de 19e eeuw.

Na eeuwen van afwezigheid is het Marktkruis terug! Het moderne marktkruis is een donut, in de vorm van een gouden hart, dat getooid is met een knipoog naar het wapenschild van Gijsbert van Abcoude en de Stad Wijk bij Duurstede, de drie gestileerde zuilen. Het 21e eeuwse marktkruis draagt de stadsrechten van deze trotse samenleving de toekomst in.

De Wijkse deugnieten zijn in de 21e eeuw vrijdenkers. Het standbeeld De Deugniet dat aan het begin van de Zandweg staat, heeft vier moderne marktkruizen als wachters, en verleent daarmee alle buitenstaanders een vrijgeleide om te komen genieten van ons rijke palet aan cultuur, erfgoed, ambacht en gastvrijheid.

Marc Graetz

**MARC GRAETZ IS VERHALEN-
VERTELLER. HIJ HEEFT EEN AAN-
ZET GEGEVEN OM OP EEN LUCH-
TIGE MANIER IN VOGELVLUCHT
LEZERS MEE TE NEMEN IN DE
HISTORISCHE EN TOEKOMSTIGE
BETEKENIS VAN HET MARKT-
KRUIS ANNO 2025.**

IMPRESSIE MARKTKRUIS ANNO 2025 OP DE MARKT VAN WIJK BIJ DUURSTEDEN

IMPRESSIE MARKTKRUIS ANNO 2025 OP DE MARKT VAN WIJK BIJ DUURSTEDEN

IMPRESSIE MARKTKRUIS ANNO 2025 OP DE MARKT VAN WIJK BIJ DUURSTEDEN